

Universitat de Barcelona
Facultat de Filologia
Departament de Filologia Catalana

**EL LÈXIC TORTOSÍ:
HISTÒRIA I PRESENT**

Volum I

Tesi de doctorat presentada per
M.Àngels MASSIP i BONET
i dirigida pel Dr. Joan VENY i CLAR

Setembre de 1991

CAPÍTOL 1

INTRODUCCIÓ

1.1 Estructura del treball. Interès de l'estudi.

A la primera part del treball a més de la introducció metodològica fem una breu introducció històrica a les comarques de l'Ebre, que ens ha de servir per poder comprendre millor les particularitats lingüístiques d'aquestes terres. També dediquem un petit espai a la geografia física i humana de la zona objecte d'estudi.

Els capítols tres i quatre d'aquesta primera part presenten el material documental que ha servit en part com a font d'extracció de dades per a l'elaboració de l'estudi. Com exposem en aquests capítols, el material que aportem té un interès que va més enllà de l'explotació que en fem ara. Per l'elaboració a què ha estat sotmès, creiem que forma part del treball mateix i que no es tracta d'un apèndix.

A la segona part estudiem el lèxic tortosí des de diversos angles (capítols 5, 6 i 7) i dediquem un espai a l'estudi de les actituds lingüístiques dels tortosins envers els barcelonins.

En el capítol cinquè presentem els resultats d'una enquesta de trenta-quatre ítems - tots de tipus lexical-, preparada per avaluar la influència de l'escolarització -estudi de l'assignatura **Llengua catalana** i d'algunes altres matèries professades en català- en l'evolució de l'ús lingüístic. Prenent com a base els resultats fem consideracions sobre els possibles canvis futurs i també aventurem alguna proposta que podria enfocar el futur lingüístic cap a una major cohesió entre valencià i català.

En el capítol sisè presentem una comparació entre els mots del vocabulari bàsic (uns 1.500 mots) en tortosí, valencià, cat. nord-occidental i cat. central. Les conclusions són interessants perquè corroboren la intuïció inicial que els paral·lelismes tortosí/valencià, en el lèxic, són superiors als paral·lelismes tortosí/nord-occidental.

El capítol setè és el dedicat a l'inventari lèxic i ha representat un treball ingent, tot i la selecció restrictiva de les entrades que hem hagut de fer per poder estudiar sistemàticament un seguit d'informacions que ens semblaven bàsiques per poder arribar a conclusions, especialment respecte de les concomitancies d'ús amb la resta d'àrees dialectals catalanes i també respecte de la presència o absència dels mots en els reculls lexicogràfics existents.

Ens sembla que un treball d'aquesta mena té, a més de l'interès purament lingüístic, un interès de tipus sociolingüístic obvi: molts tortosins, que estimen la seva llengua i que no miren amb admiració la llengua dels barcelonins -veg. cap. 8- (cosa que, per exemple, sí que passa a Lleida), tindran una pauta més clara sobre els mots ben propis que podem emprar tranquil·lament sense que se'ls acusi de no genuïtat. És evident, a més, que l'ús en la literatura i en altres àmbits, escrits i orals, de mots fins ara "suspectes" perquè no eren al Fabra, enriquirà la llengua general. Per això hem intentat en tots els casos de remetre a la forma que s'ha d'escriure i, en els casos en què l'entrada és una variant fonètica, a més de remetre a una explicació del fenomen, fem consideracions sobre la forma més adequada en l'escriptura (veg. comentari a FATO en l'apartat 2.8).

1.2. La zona que estudiem.

Quan parlem de **tortosí**, ens referim al parlar de les comarques del Baix Ebre, el Montsià, la Terra Alta, el Matarranya, la Ribera d'Ebre, el Maestrat i els Ports de Morella (vegeu mapa 1). Aquest subdialecte del català nord-occidental és un parlar de transició entre el nord-occidental i el sud-occidental (o valencià) i participa de les característiques lingüístiques d'ambdós dialectes. Com a parlar de transició que és, no el podem considerar homogeni: les comarques del nord tenen més coincidències amb el lleidatà, al Matarranya hi ha més trets coincidents amb l'aragonès i al Maestrat i els Ports de Morella hi trobem trets valencians. Això no vol dir que el tortosí no tingui uns trets lingüístics autòctons, que els té, tant de tipus fonètic, com morfològic, com lexical (veg. Gimeno(1989) pp.607-611)

Volem fer referència a la definició d'àrea de transició que fa Recasens (1985): "una àrea de transició és una zona geogràfica de lluita lingüística entre dues o més parles pertanyents a diferents entitats dialectals. Entre les parles en consideració sempre n'hi ha una de progressiva (A) de tipus innovador i una altra de regressiva i conservadora (B)."

No és el cas del tortosí, on no hi ha cap variant innovadora prestigiosa, si no és, modernament, el català que difon TV3. En el cas del C.de T. era més fàcil que es donés el fenomen de l'existència d'una variant més progressiva davant d'una variant més innovadora perquè el bloc amb el qual està en contacte és el cat. central. Però no és aquest el cas del tortosí -el cat. nord-occ. no té força d'atracció, ni tampoc el valencià-, tot i que d'ara en endavant sí que és possible que el model difòs per les televisions catalana i valenciana actuï, seguint la divisió administrativa, en un sentit o en un altre.

Parlem del tortosí com a parlar de transició, doncs, en un sentit diferent del que suara comentàvem per al Camp de Tarragona. El tortosí representa la continuïtat entre el dialecte nord-occidental i el sud-occidental (o valencià) i, per tant, no es presenta una situació de contrast entre cap dels dialectes amb què està en contacte -cosa que sí que passa en el cas del Camp de Tarragona-.

Els motius per, en un estudi d'aquesta mena, tractar aquest conjunt territorial com un bloc diferenciat en referència als altres parlars catalans, són diversos:

1) Des d'un punt de vista cultural i històric, la zona té una cohesió indiscutible i el terme **tortosí** és coherent, i justifica, per les connotacions culturals i històriques que comporta, la unitat lingüística -encara que no confonem unitat amb homogeneïtat- de què parlàvem. La no homogeneïtat és precisament deguda al creuament i convivència de pobles diversos, i és molt clar, especialment en el lèxic, que aquesta pluralitat fa que visquin diverses solucions sovint en un mateix parlar.

2) Les tendències lingüístiques de la zona són evidentment confluents, i més en el lèxic que en qualsevol altre camp.

3) Referir-se a aquesta àrea amb un nom únic és una qüestió pragmàtica: ens permet més còmodament de fer valoracions de resultats al nivell que ens hem proposat en aquest treball -la qual cosa no vol dir que no siguin interessants altres tipus de treballs més monogràfics i/o parcialitzats-.

La zona geogràfica a la qual hem assignat el nom de tortosí coincideix d'una manera gairebé absoluta amb els territoris que formen part del bisbat de Tortosa. Les divisions diocesanes constitueixen una guia valuosa per a l'historiador perquè l'organització diocesana dels territoris catalans seguí originàriament la de les **diocesi** romanes (divisió administrativa a l'Imperi Romà), les quals havien estat creades respectant les divisions ètniques anteriors a la romanització. En el cas del bisbat de Tortosa, si ens

fixem en els límits que tenia fa trenta anys -actualment ha quedat reduït per la creació del bisbat de Sogorb-Castelló a expenses del de Tortosa i per la cessió de certes zones als de Saragossa i Lleida-, ens adonem que coincideix amb el territori del poble ibèric dels ilercavons.(veg. cap.2 (2.3)).
(cf. mapes 2.,2b i 2c, a través dels quals podem observar l'evolució en l'extensió territorial del bisbat de Tortosa.)

1.3 Treballs anteriors sobre lèxic tortosí.

Aquests són els treballs publicats sobre lèxic de la zona. Només en algun cas, per la transcendència divulgativa que comporten, fem comentaris o crítiques que creiem que poden ser útils per als professionals de l'ensenyament (veg.2.8)

AMADES, J. (1917-19): "Termes dialectals de la comarca de Gandesa", dins *Excursions. Noticiari de la Secció Ateneu Enciclopèdic Popular*. Barcelona, núm. II, pp. 287-291.

ARABIA I SOLANAS, R. (1887): "Vocabulari i notas folklòriques recullidas en Tortosa y la Ribera d'Ebre", dins *Miscel.lània Folklòrica*. Barcelona, pp. 161-182.

AYZA ROCA, A. (1981): *El món mariner de Peñíscola*. Universitat de València. València: Diputació Provincial.

COSTA, H. (1921): "Vocabulari de la navegació fluvial", *BDC*. Mora la Nova, núm. IX, pp. 64-68.

FONT I QUER, P. (1950): *Flòrula de Cardó*. Barcelona.

GANDIA, R. (i altres)(1987): *Fato. Vocabulari infantil i d'adults. Recull de les Terres de l'Ebre*. Barcelona: Cirit ; Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

GARCIA GIRONA, J. (1922): "Vocabulari del Maestrat (A-G)", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Castelló.

GIMENO BETÍ, LL. (1982): *Precisions geolingüístiques sobre el tortosí*, Barcelona, Tesi de llicenciatura, Universitat.

----(1986): "El tortosí septentrional" dins *Actes del Setè Col.loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

---- (1988) : "Quatre mots sobre el nom d'alguns astres en tortosí" dins *Miscel.lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*. Vol.II. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

---- (1989a): Estudi geolingüístic del tortosí meridional, Barcelona, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.

---- (1991): "Algunes notes sobre orònims en tortosí" dins *Actes del catorzè Col.loqui General de la Societat d'Onomàstica (Alacant 1989)*. Alacant.

GOMIS, Cels (1897): "Follies particulars de Fraga, Mequinensa i de Tortosa", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Barcelona, núm. VII, pp. 112-115.

GRIERA, A. (1928): "Algunes característiques lingüístiques del Maestrat", *BSCC*, núm. X, pp. 270-280.

MASSIP, A. (1979a): *El dialecte tortosí a través de l'obra de Moreira*, Barcelona, Tesi de Llicenciatura, Universitat de Barcelona.

---- (1981): "La toponímia de Tortosa i del Delta de l'Ebre. Topònims conflictius", *Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica*.

---- (1986): "Consideracions sobre el lèxic tortosí", dins *Actes del Setè Col.loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publ. de l'Abadia de Montserrat.

---- (1987a): "Mostres de toponímia mossàrab en els límit dels Bisbat de Tortosa", *TD*, Núm. II.

---- (1989a): *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*. Tarragona: Diputació Provincial.

---- (1989b): "Afinitats lingüístiques entre el balear i el tortosí", dins *Actes del XVIIIè Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques*. Santiago de Compostela.

MESTRE I NOÉ, F. (1973)2: "Vocabulari català de Tortosa", *BDC*.III (1916); 2a. ed. Tortosa.

PALLARÉS, M. (1921): "Vocabulari de Penarroja (Baix Aragó)", *BDC*, núm. IX, pp. 69-72.

QUINTANA, A. (1976-80): *El parlar de la Codonyera: resultats d'unes enquestes*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

---- (1977): "El lèxic de la Codonyera", dins *Actes del Quart col.loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes a cura de Germà Colon*. Barcelona: Abadia de Montserrat, pp. 223-233.

RAFEL FONTANALS, J. (1974-75): "Areas léxicas en una zona de encrucijada lingüística", *RFE*, núm. LVII, pp. 231-275.

---- (1977): "Consideraciones léxico-semánticas a partir de una investigación espacial exhaustiva (Bajo Aragón meridional de habla catalana)", *REL*, núm. VII, pp. 137-170.

---- (1981): *La lengua catalana fronteriza en el Bajo Aragón meridional. Estudio fonológico*. Universitat de Barcelona.

SALVADOR, C. (1943): "Vocabulari de Benassal" (Maestrat), dins *Miscel.lània Fabra*. Buenos Aires, pp. 242-263.

VENY, J. (1958 ; 1960): "Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes", *Revista de Filologia Española*, núm. XLII ; XLIII, pp. 91-149 ; 117-202.

Altra bibliografia que no és especialment recull lexical però que té interès per a l'estudi del lèxic:

BAYERRI, E. (1936-79): *Refraner català de la Comarca de Tortosa*. 4 vols. Tortosa.

BLADÉ DESUMVILA (1953): *Toponímia de Benissanet*. Mèxic.

BLANC, M. (1983): *Refranyer del Matarranya*. Barcelona: El Llamp.

CABRÉ MONTSERRAT, D. (1974): *Riba-Roja d'Ebre i el seu terme municipal*. Tarragona: Llibreria Guardias.

CID, J. S. (1985): *Cançons fluvials de l'Ebre*, Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, Barcelona.

MONNER I ESTOPIÑÀ, A. (1976): *Toponímia de Gandesa i el seu terme municipal*. Tarragona.

Altres publicacions sobre el tortosí que tracten aspectes diversos (fonètica especialment)

BELTRAN I CABALLÉ, Joan S. (1988): *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. CIRIT.

GIMENO BETÍ, Ll. (1989b): "L'elisió de la /r/ final de mot en tortosí meridional". *Caplletra*, 6

---- (1989c): "La pèrdua de la /d/ intervocàlica: casos de manteniment en tortosí meridional" dins *Miscel·lània Joan Bastardas. Estudis de Llengua i Literatura Catalanes/XIX. Vol. 2*. pp.87-101. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

---- (1990): "La reducció vocàlica: /E/ àtona inicial" dins *Miscel·lània Joan Fuster. Estudis de Llengua i Literatura*. Vol. II. pp.393-430. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MASSIP I BONET, A. (1979b): "Les vocals en el parlar tortosí", *La Voz del Bajo Ebro*. 31 d'agost.

1.4 Bases documentals del treball:

(Vegeu introducció als cap. 3 i 4 i 7.)

A més dels textos que editem de J. Moreira, hem emprat altres textos tortosins de principis de segle XX per a l'extracció de dades.

És important de remarcar que, encara que la investigació s'encamini cap a la tradició oral, s'han de conèixer les obres dels erudits locals del segle XIX i inicis del XX, que sovint estan en l'origen de moltes tradicions que els habitants creuen sincerament purament orals (veg. C. CARLES BOST, "Poésies populaires huguenotes du Vivarais", separata del *Bulletin de la Société de l'histoire du protestantisme français*.)

BEGUER, M. (1980): *Llinatges tortosins*, reproducció dels articles publicats a La Zuda el 1928.

BELLPUIG, T. (1904): *Retòrica compendiada*.

---- (1913): *L'art d'escriure bé*, 2a ed. Tortosa.

---- (1915): *Sang tortosina*. Tortosa.

---- (1922): *Novena a Madona Santa Maria de la Ràpita*. Barcelona.

---- (1922): *Composicions Eucarístiques*. Barcelona.

---- (1924): *Soldats de Crist*. Episodi màgic. Tortosa.

---- (1926): *El màrtir de l'Eucaristia*. Barcelona.

---- (1926): *Composicions Eucarístiques*.

---- (1933): *Or a les brases*. Barcelona.

Bolletí de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta. (Maig 1929-Abril 1921)

Certamen literari de Tortosa. Celebrat en la dita ciutat, lo dia 7 de setembre, en honor de la Santíssima Verge de la Cinta en lo XV cinquantenari del seu gloriós descens (1928): 2 vols., Heraldo de Tortosa.

FERRÉ TORRELLES, J. (1928): "Principales hechos históricos de Tortosa y de sus hombres célebres", dins *Certamen...*, pp. 297-407.

FERRERES DELSORS, J. Bte. (1909): *La festa de mig camí*.
Sindicat d'iniciativa i turisme.

GOMIS, Cels (1892): "Alguns noms topogràfics de Fayó, Mequinensa, Fabara y Nonasp", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Barcelona, núm. 2, pp. 59-61.

MANYÀ, J. B. (1919): *Conferència inaugural de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta*. Tortosa: Querol.

---- (1923): *Discurs al Pomell de Juventut "Els Roquetencs"*. Tortosa: Monclús.

---- (1929): "Programa de la Lliga espiritual de Tortosa", *Bolletí de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta*, v. I, pp. 8-13.

---- (1962): *Notes d'història de Gandesa*. Tortosa: Josep, Bisbe de Sogorb.

MESTRE I NOÉ, F. (1887): *¡Lo Cautiu!*. Tortosa: Peñarrocha.

---- (1914): *Els tortosins per Tortosa*.

---- (1915): *Giripigues tortosines. Brots de Història i Filosofia popular*. Tortosa.

---- (1916): "Vocabulari català de Tortosa", *BDC*. Barcelona. núm. III, pp. 80-114.

---- (1919): "Los jocs florals i la llengua catalana", *Bolletí de la lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta*, núm. I, Maig, pp. 3-8.

---- (1931): *Jocs Florals de Barcelona*. Discurs de gràcies. Barcelona.

---- (1934): *La Renaixença a Catalunya i'ls periodistes i literats tortosins del renaixement*. Sabadell: J. Sallent.

MOREIRA, Joan (1934): *Del folklore tortosí*, 2a ed. Tortosa, 1979.

SANS CAMINAL, J. (1904): *Un notari y un paigés*, 3a ed. Impr. i llibr. d'Arturo Voltes Ribot.

VERGÉS PAULÍ, R. (1920): *Poesies Tortosines*. Tortosa: Querol.

VERGÉS PAULÍ, R. (1909-1923-1934): *Espurnes de la llar*. Tortosa: Querol. 5 vols.

VERGÉS VERICAT, J. (1946): *Poesies Tortosines*. Tortosa: Perí.

1.5 Aspectes teòrics i metodològics

He de subratllar el caràcter intermetodològic d'aquest treball, que ve donat per la nostra trajectòria de formació -entre la filologia i la lingüística- i també per la trajectòria professional -rica en experiència didàctica però que, a la vegada, ens ha allunyat de la uniespecialització-. En els temps actuals es tendeix més aviat a la línia metodològica única i l'especialització temàtica. Les característiques del meu treball s'allunyen d'aquesta tendència, i això, amb els avantatges i inconvenients que suposa. A nosaltres ens pertoca de subratllar-ne l'avantatge: l'enfocament interdisciplinar ens ha permès de posar en joc diverses aptituds en benefici d'una conclusió que pot resultar més global perquè hi arribem des de diverses orientacions del tema -veg. Marcus/Fischer (1986) que defensen la multidisciplinarietat en l'orientació dels treballs i també en els resultats-. L'inconvenient: apuntem en aquest treball diverses possibilitats d'aprofundiment que no hem pogut dur a terme en tota la seva amplitud per dues limitacions humanes: de possibilitats i de temps. De tota manera el plantejament que hem fet de la tesi ens permet de tenir material i bases per a altres treballs immediats en els quals podrem completar els aspectes que ací queden o bé només insinuats o bé fragmentaris.

La dialectologia s'entén com l'estudi de les varietats de la llengua i a la vegada de les seves relacions dinàmiques (Berruto, 1984:77), de les interrelacions entre varietats i dels vincles entre llengua i societat, i en aquest punt es comença a etiquetar sociolingüística. De les relacions entre sociolingüística i dialectologia en parlen molts lingüistes (veg. Chambers-Trudgill, 1980; Trudgill 1980). Però, ambdues, estan relacionades també amb l'etnolingüística, la sociologia, l'antropologia.

La dialectologia s'ha servit de metodologies diverses. És una matèria que permet un gran dinamisme metodològic. En paraules de (Rusu(1985):3): "Se si esaminano più da vicino le acquisizioni della dialettologia negli ultimi due o tre decenni, si constata uno spirito aperto in tutte le direzioni sul carattere interdisciplinare della ricerca -specialmente verso l'etnografia, la sociologia, l'antropologia, il folklore- e un dinamismo metodologico vario e profondo".

I això mateix passa amb la sociolingüística. Citem les paraules de Dell Hymes a la Introducció de **Foundations in sociolinguistics** (1974:vii-viii) que són ben aclaridores quant als objectius de la sociolingüística: "three themes that I take to be fundamental to sociolinguistics: first, that there is a mode of organization of language that is a part of the organizations of communicative conduct in a community, whose understanding requires a corresponding new mode of description of language; second, that recognition of this mode of organization leads one to recognize that the study of language is a multidisciplinary field, a field to which ordinary linguistics is indispensable, but to which other disciplines, such as sociology, social anthropology, education, folklore, and poetics, are indispensable as well; third, that study of this mode of organization leads one to reconsider the bases of linguistics itself. One might say that the three themes have to do with the scope, the dependencies, and, ultimately, the foundations of linguistics."

En aquest estudi emprem el mètode de la lingüística històrica en el sentit de relacionar la història i els canvis i contactes de població amb les petges lingüístiques que presumeixen, encara presents en el parlar contemporani. Fem un breu examen de la comunitat lingüística a través del temps, per tal de poder comprendre la situació actual, les actituds lingüístiques d'ara.

Ens servim també de les eines de la dialectologia geogràfica, i amb els mètodes de la geolingüística preparem els qüestionaris de les enquestes i assagem de resumir la distribució espacial de les dades, per treure'n conclusions de paral·lelismes, de tendències etc. La història ens ajuda a comprendre el perquè de certes característiques lingüístiques, a la vegada la llengua ens pot ajudar a aclarir, o almenys a plantejar, determinades relacions històriques (contacte de pobles) no ben conegudes.

La sociolingüística, després de l'observació de la realitat social lligada a la llengua, i de l'estudi de certes incidències d'aquesta realitat social en el procés de canvi lingüístic, ens permet de preveure tendències futures.

Era inevitable servir-me dels mètodes de la sociolingüística -presos en bona part de la sociologia (mostres i elaboració estadística, fonamentalment)-, especialment en el capítol de variació lèxica i actituds interdialectals. Aquesta orientació sociolingüística plana sobre la totalitat del treball i ací i allà intervenim amb consideracions que ho confirmen. De fet, la dialectologia, en paraules de Rusu(1987:9) "rappresenta...una delle discipline più "sociologiche", situazione pertinente oggi più che mai, dal momento che il dialetto significa incrocio di connotazioni sociali molto spinte (l'urbanizzazione, l'influenza della lingua letteraria i mass media, il contatto con altri dialetti, etc." I sovint els termes dialectologia i sociolingüística s'arriben a confondre : Ducrot/Todorov(1972:79) en el seu diccionari diuen "Es pot anomenar geolingüística l'estudi de totes les variacions lligades a l'entorn , al mateix temps social i espacial, dels usuaris del llenguatge"

També hem tingut contacte amb els mètodes de l'etnolingüística i de l'antropologia (especialment en la primera fase, recollida del material, convivència amb el grup social estudiat, seguiment continuat i directe de les produccions que interessin, atenció al folklore verbal-com a forma de la creativitat popular d'una certa zona, actitud dels parlants davant un mot del vocabulari bàsic -aquest és foraster-etc.). Recordem la importància que dóna Saussure al "vessant pintoresc" d'una llengua: "en l'anàlisi última, només el vessant pintoresc d'una llengua fa certament que aquesta difereixi de totes les altres, com a pertanyent a un cert poble que té un cert origen; és aquest aspecte quasi etnogràfic que conserva, per a mi, un interès"(citem de Benveniste (1966:37).

L'objectiu de Lévi-Strauss a *La Pensée Sauvage* (1962 :16-17) -on tracta d'allò que és comú a tot pensament, primitiu o civilitzat- és de desafiar la separació tradicional entre l'aspecte verbal i el no verbal de la cultura. Els contempla tots dos com a mitjans de comunicació. Els elements d'una cultura constitueixen un llenguatge. I és per això que són d'interès antropològic els elements culturals que ens arriben a través de la llengua. En aquest sentit, doncs, ens interessem també per aspectes com les actituds, encara que la nostra manera d'analitzar-les és a través de les expressions verbals -tot i que, gràcies al nostre coneixement directe de la societat que analitzem, no deixem de fer observacions que resultarien poc tangibles només a partir de les respostes verbals-. Moltes vegades, a més, les falsedats o creences sense base real també són significatives i poden incidir en el desenvolupament futur del dialecte o de la llengua.

Una part del material recollit està relacionat amb el folklore verbal, l'estudi del qual des del punt de vista de la temàtica i del to és d'un interès antropològic, etnogràfic i sociològic inestimable. Ens diu moltes coses sobre la manera de viure (que cada cop es va canviant més de pressa), la mentalitat, el pensament, la manera d'entendre la l'univers i també ens forneixen dades i materials per a l'anàlisi del concepte que cada comunitat s'ha format d'ella mateixa i de les seves veïnes.

D'altra banda hem emprat les tècniques de la història oral, especialment la de l'entrevista autobiogràfica (The life History method), introduïdes en la sociologia per l'escola de Chicago (1920-1935) o per historiadors polonesos com Znaniecki (Thomas and Znaniecki(1918). L'objectiu de la història oral és d'emparar-se en allò subjectiu per plantejar noves qüestions sobre les estructures històriques. I aquestes entrevistes poden ser explotades pels historiadors orals en aquest sentit.

Un altre apartat del treball és de caire filològic, en el sentit tradicional del terme **filologia**: transcripció de textos -moderns en aquest cas- després de l'adopció d'uns criteris. Explotació dels textos com a font d'informació lingüística -i també sociolingüística: s'entreveuen les opinions envers altres parlars, es pot observar i analitzar la convivència del català amb el castellà i els resultats lingüístics que produeix el contacte en un moment determinat de la història lingüística ; la diferència entre el llenguatge dels homes i el de les dones en aquell moment històric,etc.-.

En certs punts fem incursions també en sociopolítica i proposem actuacions pràctiques. I això pensem que s'ha de fer, d'una banda perquè aquest és també el nostre paper: com a coneixedors de la realitat -i coneixedors amb recursos analítics- donar pautes d'actuació per tal que els que no la coneixen tan directament les puguin tenir en compte. De l'altra, perquè posem en pràctica la frase ja gairebé parèmica d'A.M. Badia, "ciència i passió dins la cultura catalana" : fem ciència tot estimant el país i per això no podem deixar de fer observacions que voldríem que incidissin en l'actuació de gestió social.

1.6 Interès de l'estudi.

Els estudis sobre lèxic tortosí que han estat publicats fins ara són molt parcials (es limiten a un camp semàntic determinat o bé són llistats sense més explicacions que el significat estricte (Mestre Voc.) o fins i tot sense cap explicació semàntica precisa (FATO). Més sòlids són els estudis de Rafel i Quintana, però són també obres més monogràfiques.

Aquest treball suposa una considerable aportació de dades i amb informació pel que fa a la vitalitat dels mots. En aquest sentit volem remetre a l'opinió de Viereck, W (1979:16) *que és* ^{un} queixa del poc interès que tenen actualment els lingüistes per les dades "even today **data** is the most obscene of the four-letter words for many linguists" i, com ell, creiem que les dades són importantíssimes: han de ser a la base de qualsevol estudi i s'han de recollir prèviament a qualsevol interpretació. En aquest cas, la manca d'un recull sistemàtic de dades lexicals, fa que aquest treball que presentem pugui representar la base a què ens referíem.

L'altre vessant que presenta el treball és la recol·lecció de material d'interès lingüístic i sociolingüístic -entrevistes i textos-, que és susceptible d'ésser aprofitat posteriorment per fer futurs treballs. Amb la presentació del material evitem un perill que Macaulay (1988:456-457) constata: sovint els sociolingüistes no aprofiten les dades que els proporcionen les entrevistes i es limiten només a estudiar i a donar compte d'alguns aspectes molt puntuals del canvi lingüístic i la resta del material es perd o queda arraconat.

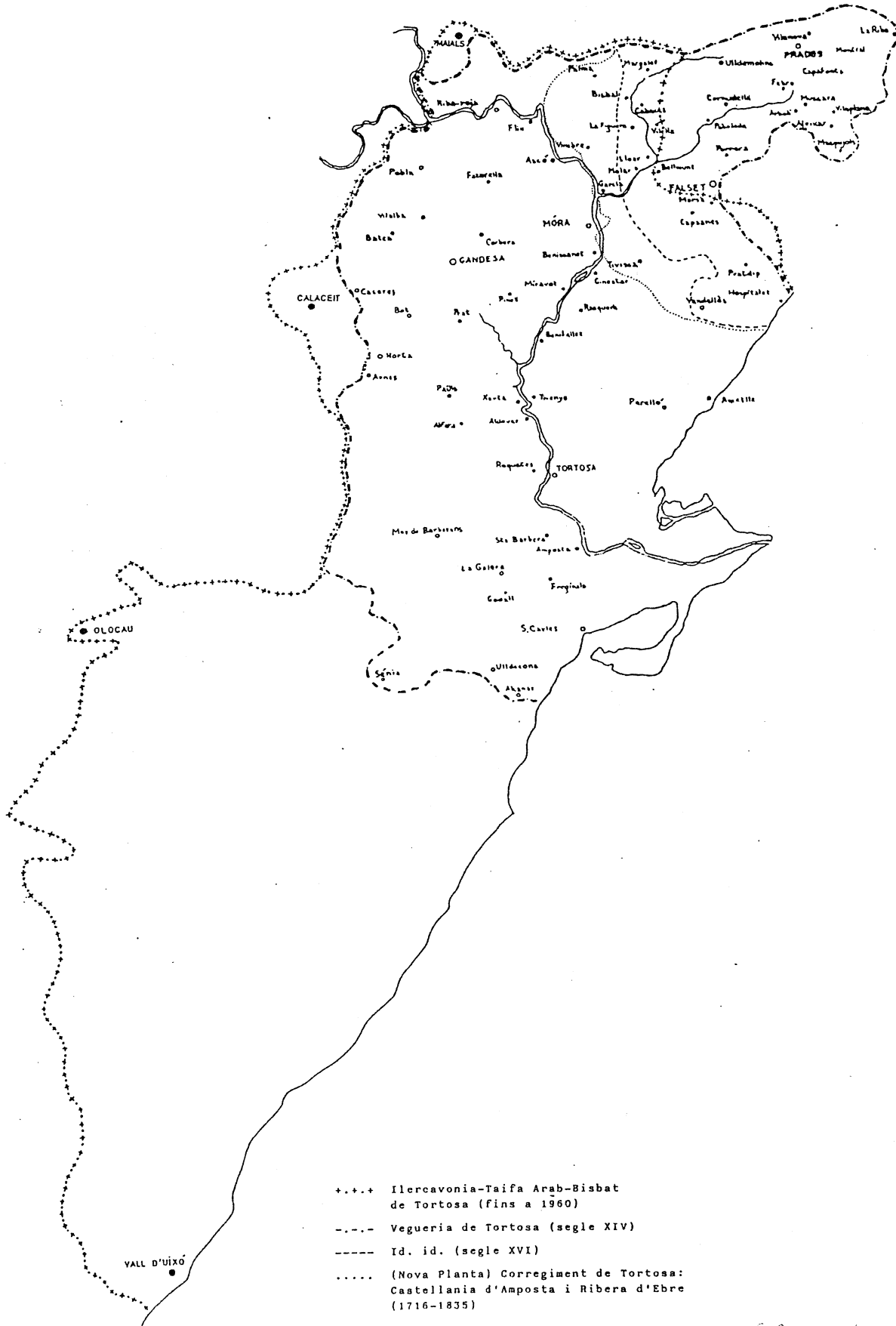
El que sí que creiem que és una aportació interessant, a més del treball de síntesi que s'ha dut a terme en l'elaboració del llistat de lèxic, és l'experimentació de dos models d'enquesta aplicats al lèxic, en algun aspecte diferents dels que s'havien plantejat fins ara.

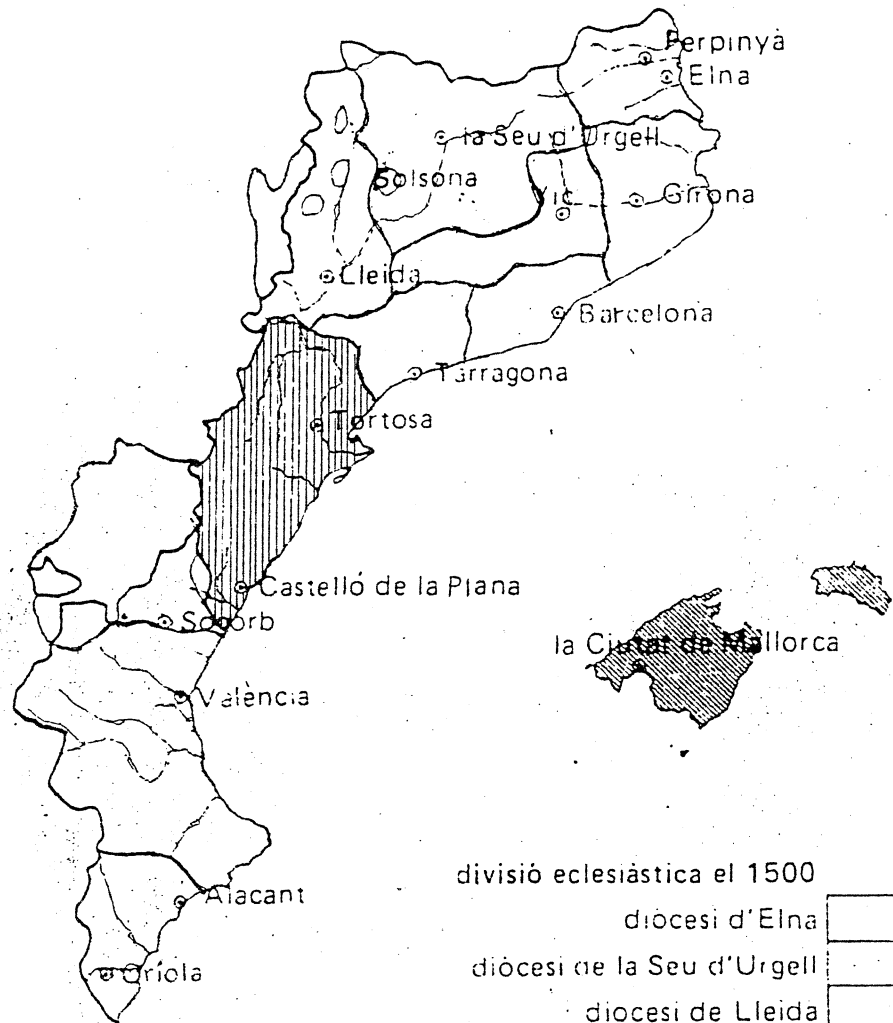
D'una banda, s'ha intentat una enquesta de vitalitat d'ús, per camps semàntics, com les enquestes tradicionals de la geografia lingüística, però amb la particularitat que, aplicada a una zona restringida i coneguda de l'investigador, es provoca el sorgiment de respostes concretes per comprovar si encara tenen vigència.

L'altra enquesta intenta d'observar el canvi lèxic en les generacions d'estudiants que fan llengua catalana a l'escola i al batxillerat. Els resultats d'aquesta enquesta, de fet, no han estat brillantment significatius, però creiem que el sistema es pot aplicar després d'haver aprofundit en el plantejament de l'enquesta i que pot donar resultats interessants. A més, la quantificació de les dades i la correlació de variables que permet el mètode informàtic aplicat descobreix vies que manualment haurien estat gairebé impossibles d'abordar.

Un altre aspecte interessant del treball que presentem és que hem intentat d'anar més enllà de la pura llista alfabètica, ja que indiquem l'àrea d'ús del mot, almenys l'àrea prioritària d'ús (veg. cap.7), la qual cosa ens permet de relacionar el tortosí amb els altres dialectes catalans de manera que de cada mot se n'obté una visió de conjunt d'ús en la llengua.

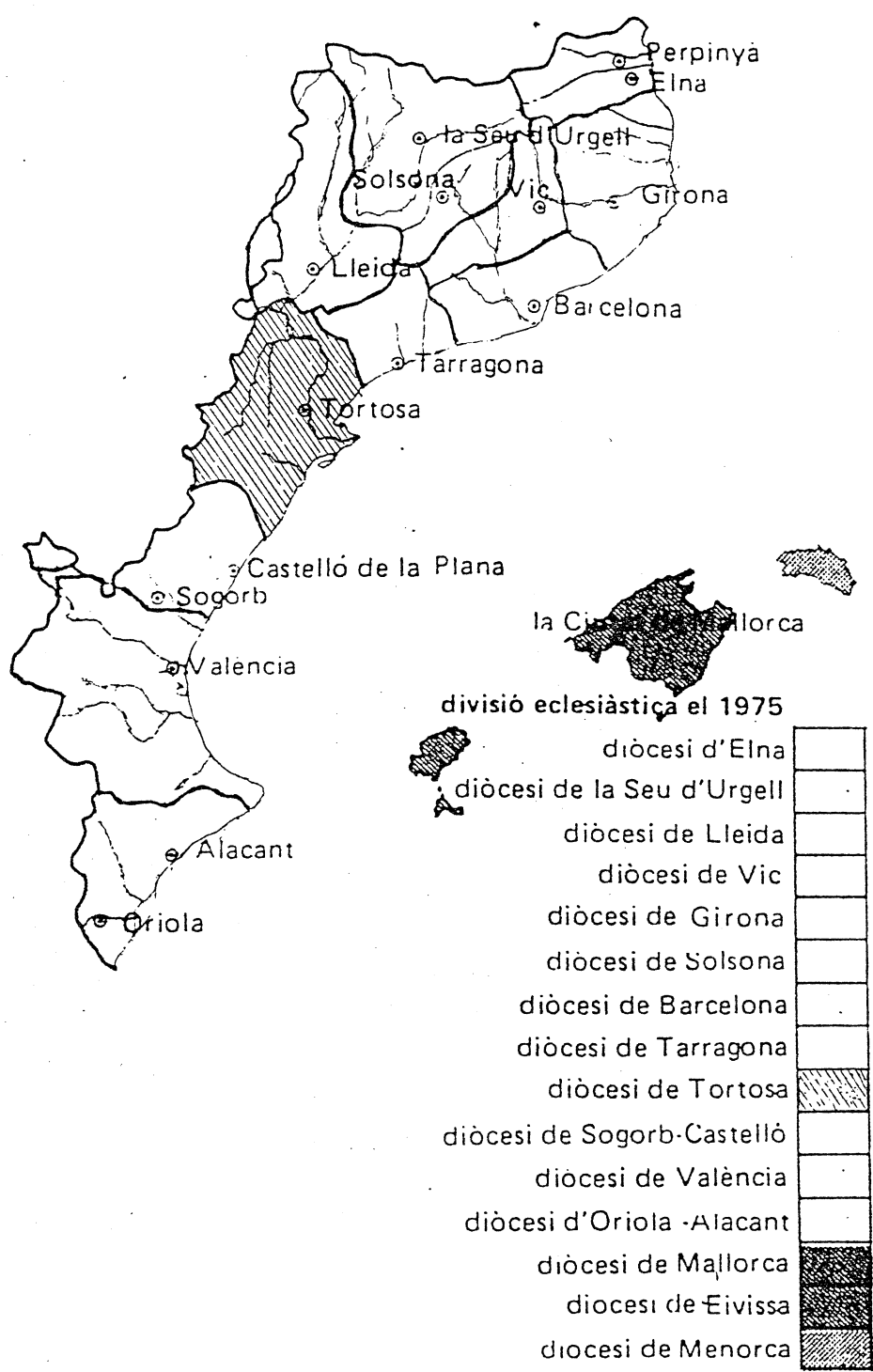

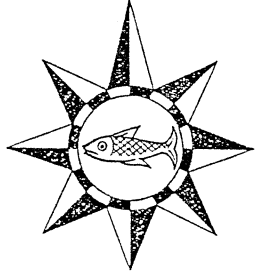
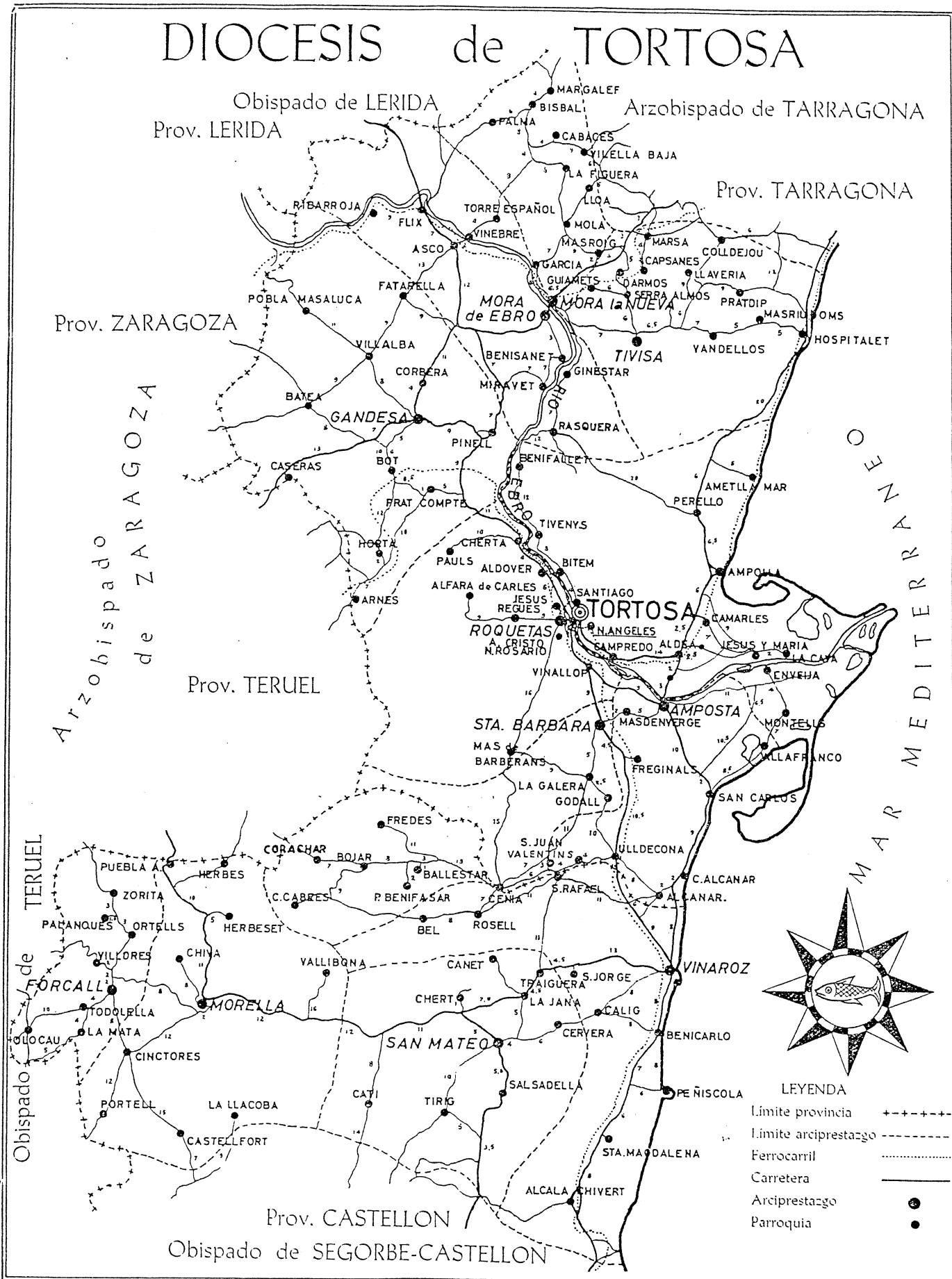
divisió eclesiàstica el 1500

- diòcesi d'Elna
- diòcesi de la Seu d'Urgell
- diòcesi de Lleida
- diòcesi de Vic
- diòcesi de Girona
- diòcesi de Barcelona
- diòcesi de Tarragona
- diòcesi de Tortosa
- diòcesi de Sagorb-Albarrasí
- diòcesi de València
- diòcesi d'Oriola
- diòcesi de Mallorca

DIOCESIS de TORTOSA

LEYENDA

Limite provincia	+++++
Limite arciprestazgo	- - - - -
Ferrocarril	.....
Carretera	—————
Arciprestazgo	●
Parroquia	●

Les comunicacions als Països Catalans